

"Hemligheten med Bostad Först, det är ju att det inte är några hemligheter"

- En kvalitativ studie av Bostad först i Helsingborg

Emely Halma Wall & Josefine Nordvall

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

HT 13 - VT 14



Handledare: Goran Basic

Abstract

Author: Emely Halma Wall & Josefine Nordvall

Title: “The secret about Housing first is that there is no secrets” – A qualitative studie about Housing first in Helsingborg (translated title)

Supervisor: Goran Basic

The purpose of our essay was to analyze stories about Housing first, an effort to fight homelessness in social services. We have taken part of previous research regarding Housing first both national and international and the staircase model which is the most common effort in Sweden towards the homeless. The analysis is based on both professionals and clients stories regarding the subject and we have completed a total of six individual interviews. We wanted to investigate whether there were differences between Housing first and the staircase model and if/how these potential differences could affect clients. To analyze and approach our empirical data we used new institutional theory and categorization. All the interviewees describe Housing first as an input with a very positive sense. To judge by our data there are differences between Housing first and the staircase model and they do affect clients in different ways.

Keywords: Housing first, Bostad först, staircase model, homelessness, addiction

Förord

Vi vill tacka alla inblandade för ett mycket trevligt bemötande och engagemang. Vi uppskattar att våra intervjupersoner har tagit sig tid att träffas för intervju trots ett stressigt schema. Det har varit ett mycket givande och lärorikt arbete och vi har fått många viktiga erfarenheter inför framtiden.

Emely Halma Wall & Josefine Nordvall

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	1
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställningar	3
1.3 Begreppsdefinitioner	3
2. Metod	5
2.1 Metodologiska utgångspunkter	5
2.2 Val av metod	5
2.3 Metodens förtjänster och begränsningar	5
2.4 Metodens tillförlitlighet	6
2.5 Urval och avgränsning	6
2.6 Tillvägagångssätt	7
2.6.1 Litteratursökning	8
2.7 Etiska överväganden	8
3. Bakgrund & Tidigare forskning	10
3.1 Hemlöshet och missbruk	10
3.2 Nationell tidigare forskning	12
3.3 Trappstegsmodellen	14
3.4 Housing first	17
3.5 Introduktion till bostad först	18
3.6 Helsingborgs kommun	19
3.6.1 Statistik över hemlösheten i Helsingborg	19
3.6.2 Bostad först i Helsingborg	20
4. Teoretiska utgångspunkter	22
4.1 Nyinstitutionell organisationsteori	22
4.2 Kategorisering	24

5. Analys & Resultat	26
5.1 Skillnader	26
5.1.1 Brukarmedverkan	26
5.1.2 Missbruk	28
5.1.3 Bemötande	29
5.2 Förändring	31
6. Avslutande diskussion	37
7. Referenslista	40

1. Problemformulering

Hemlöshet och boendefrågan har under lång tid varit ett socialt problem. Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att individen ska få stöd och hjälp vid behov samtidigt som individens eget ansvar lyfts fram. Denna tvetydighet anser vi speglas i diskussionen kring hemlöshet.

Trappstegsmodellen (även kallad boendetrappan) används vanligtvis i Sverige, när hemlösa ska introduceras på bostadsmarknaden. Karaktäristiskt för denna typ av boende är att de är under uppsyn av socialtjänsten, som står för insatsen. Tanken med detta är att klienterna ska ”lära sig att bo”, det vill säga, betala hyra i tid och sköta sin lägenhet (Kristiansen 2013:3). Sahlin (2007:45) menar att det finns argument för att börja söka andra lösningar eftersom trappstegsmodellen inte visat sig framgångsrik.

Bostad först¹ är ett projekt framtaget utifrån tanken att se på och lösa hemlöshetsfrågan ur ett nytänkande perspektiv. En av anledningarna till att denna modell haft framgång kan bero på att den skiljer sig från trappstegsmodellen, som blivit kritiserad. Medan undersökningar visar på negativa resultat när det gäller trappstegsmodellen, där endast en tiondel av hushållen får ett förstahandskontrakt (Socialstyrelsen 2009:20), visar undersökningar av Bostad först-modellen på positiva resultat där 15 av 19 personer som fått bostad genom Bostad först i Helsingborg fortfarande (i början av 2013) har kvar sina lägenheter (Kristiansen 2013:15). Dessutom har internationell forskning visat att Bostad först – modellen är mer kostnadseffektiv än insatser där brukarna fått tillfälligt boende (Volker Busch-Geertsem 2013:86; Kristiansen 2013:10). Studier av Bostad först visar även att brukarna klarar av att behålla sina lägenheter, trots att de ej genomgått någon form av behandling (Padgett, Gulcur & Tsemberis 2006:74).

Delvis tack vare ett växande missnöje på ledningsnivå i Helsingborgs kommun väcktes diskussion kring Bostad först till liv vid år 2009. (Knutagård & Kristiansen 2013:94 - 95). Hans Swärd och Marcus Knutagård från Lunds universitet har medverkat till att Bostad först framtog i Sverige och i september 2010 startades ett tre år långt projekt i Helsingborgs kommun. Prövotiden för projektet har i dagsläget löpt ut och har uppnått goda resultat enligt

¹ Bostad först har sitt ursprung från Housingfirst, ett projekt framtaget utifrån tanken att se på och lösa hemlöshetsfrågan och utvecklades först i New York år 1992 av den icke vinstdrivande organisationen PathwaystoHousing (Knutagård, Kristiansen 2013:94).

den utvärdering som gjorts (Kristiansen 2013). Bostad först är nu en del av de interventioner som finns att tillgå när man som hemlös söker bistånd i form av boende genom socialförvaltningen i Helsingborg stad.

Trots att boendetrappan inte visat sig vara framgångsrik så lever den till stor del kvar i Helsingborg och Bostad först utgör endast en liten del av socialförvaltningens arbete mot hemlöshet. En central skillnad mellan trappstegsmodellen och Bostad först är att i den förstnämnda är alkohol - och drogfrihet ett krav för att kunna få en lägenhet medan Bostad först – konceptet går ut på att ett eget boende är en nödvändighet i processen till återhämtning (Knutagård, Kristiansen 2013:99).

En av grundprinciperna i Bostad först är att en egen bostad och ett förstahandskontrakt är det första steget för akut hemlösa att försöka ändra sin livssituation. Bostad först tar avstånd från trappstegsmodellen och kan studeras i kontrast till denna (Groton 2013:52). Enligt Socialstyrelsen (2011:71) innebär implementeringen av Bostad först ett perspektivskifte. Att förändringen tycks gå långsamt kan ses som problematiskt och implementeringen av Bostad först har endast genomförts i några få kommuner i Sverige. Metoder kring hemlöshetsfrågan tenderar att vara svårföränderliga och hålla fast vid etablerade metoder och tankesätt. Det är starka relationer och strukturer som styr detta arbete (Knutagård & Kristiansen 2013:21). Bostad först är en evidensbaserad och kostnadseffektiv metod, Socialstyrelsen (2011:35 :193) betonar dessutom värdet av att socialt arbete i kommunerna ska utvecklas mot att arbeta utifrån evidensbaserade metoder. Vi ställer oss därför frågan varför socialförvaltningen fortsätter att använda sig av trappstegsmodellens koncept i så pass stor utsträckning som de gör.

1.1 Syfte

Syftet med vår uppsats är dels att undersöka skillnader mellan Bostad först och redan etablerade boendeinsatser i Helsingborg dels även analysera den förändringsprocess som sker inom socialförvaltningen ur ett organisatoriskt perspektiv.

1.2 Frågeställningar

- Hur beskriver intervjupersonerna upplevda skillnader mellan Bostad först och trappstegsmodellen?
- Hur påverkar dessa skillnader målgruppen?
- Hur kan vi förstå socialförvaltningens fortsatta användning av boendetrappans koncept?

1.3 Begreppsdefinitioner

Vi vill i detta avsnitt klargöra några begrepp utifrån hur vi valt att använda oss av dem i denna studie.

Brukare - I samband med vår studie har vi stött på både begreppet klient och brukare som benämning på de som utgör socialförvaltningens olika målgrupper. Eftersom vi använt oss av begreppet brukarmedverkan i vår analys har vi valt att benämna de boende inom Bostad först för brukare för att minska förvirring.

Brukarmedverkan- I vår studie avses begreppet brukarmedverkan de processer som syftar till att ta brukarnas perspektiv i beaktning vid utformning av insatser inom socialtjänsten.

HousingFirst/Bostad först - Vi har använt oss av begreppet Housingfirst när vi skriver om konceptet internationellt och Bostad först i nationell mening. Bostad först är en del av socialförvaltningen i Helsingborg.

Intervjuperson - Förkortat IP. För att avidentifiera våra intervjupersoner har vi valt att benämna dem för intervjupersoner/na alternativt IP, istället för namn eller kön. Vid några tillfälle i texten har vi benämnt våra intervjupersonerna för *hen* för att även där kunna avidentifiera i så stor utsträckning som möjligt.

Motiverande samtal (motivationalinterviewing) - Förkortat MI, är en samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta förändringsprocesser. MI utvecklades under 1980–1990 - talen av psykologerna William F. Miller och Stephen Rollnick². Denna metod används inom Bostad först och nämns av intervjupersonerna vid ett flertal tillfällen.

Trappstegsmodellen - När vi nämner trappstegsmodellen i denna studie, så avser vi den typ av insats inom socialtjänsten där eget boende är slutmålet. Brukarna måste genomgå flera olika steg i denna modell. I Sverige kan den vara utformad på olika sätt men den övergripande planeringen följer vissa mönster som till exempel nykter- och drogfrihet. Trappstegsmodellen och boendetrappan avses i vår uppsats vara två olika benämningar på samma insats. När vi nämner ”redan etablerade boendeinsatser” är det denna typ av modell vi syftar på.

²<http://www.socialstyrelsen.se/ev evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialarbete/motiverandesamtal> (14-02-19 kl. 16:10)

2. Metod

2.1 Metodologiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för de metoder vi använt för att uppnå vårt syfte. Eftersom vårt syfte är att undersöka skillnader mellan Bostad först och redan etablerade boendeinsatser i Helsingborg dels även analysera den förändringsprocess som sker inom socialförvaltningen ur ett organisatoriskt perspektiv har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer som forskningsmetod. Detta kommer vi förklara närmre nedan. Vår strävan har varit att förstå intervjupersonen i sin egen livsvärld och vi är medvetna om att deras berättelser är individuella och komplexa då de påverkas av den kontext de lever i, vilken bakgrund de har etcetera.

2.2 Val av metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer av personer som på olika sätt är integrerade i Bostad först i Helsingborg. Vi vill genom dessa intervjuer söka förståelse och svar kring våra frågeställningar. Kvalitativ metod är ett särskilt induktivt arbetssätt som strävar mot tolkning och förståelse istället för förklaring (Meeuwisse et al. 2008:38). Den kvalitativa forskningsintervjun försöker förstå världen ur intervjupersonens synvinkel (Brinkmann & Kvale 2009:17) Det är just tolkning och förståelse vi är ute efter i vår studie. Vi vill även analysera människors berättelser och upplevelser. Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer för att genom öppna samtal komma åt de frågeställningar vi har.

2.3 Metodens förtjänster och begränsningar

Metodens förtjänster är till största del vikten av semistrukturerade intervjuer där vi vill få svar på specifika frågeställningar som kräver en mer personlig dialog med intervjupersonerna. Vi vill kunna ha ett avslappnat och flytande samtal där varken vi eller intervjupersonerna känner sig låsta till en avskalad mall med valbara svarsalternativ, i till exempel en

enkätundersökning. Begränsningen med kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer kan vara att den tidsram vi har att tillgå inte ger utrymme för att intervjua mer än ett fåtal personer. Därmed får vi endast deras beskrivningar av projektet. Ytterligare en begränsning eller brist i den kvalitativa metoden kan i vårt fall vara att vår undersökning blir en aning subjektiv. Det är vi som skribenter som har tolkat det material vi fått fram, det är vi som skapat underlag till våra intervjuer och det är vi som studenter på socialhögskolan som har intervjuat både de yrkesverksamma och brukarna. Har vår roll kommit att påverka utkomsten från intervjuerna? (Bryman 2011:368). Även Jönsson (2010:22) tar upp vikten av att vara tydlig och öppen när man skriver så att texten inte färgas av vår personliga åsikt eller förförståelse. Med detta i åtanke har vi återkommande reflekterat över vår egen syn på de olika insatser som socialtjänsten i dagsläget använder för att motverka hemlöshet.

2.4 Metodens tillförlitlighet

Metodens tillförlitlighet eller reliabilitet som Bryman (2008:49) diskuterar kan påverkas av intervjupersonernas "dagsform". Beroende på var personen ifråga befinner sig just den dag vi pratar med honom eller henne, om han eller hon är positiv eller negativ tror vi absolut kan påverka utkomsten ur intervjuerna. En kvalitativ undersökning är även väldigt svår att replikera på grund av att vi kommer befinna oss i sociala situationer som är väldigt svåra att efterlikna vid ett senare skede (Bryman 2011:352). För att öka vårt materials tillförlitlighet är det viktigt att vi kommer överens om och ser till att det är samma sak vi är ute efter att tolka och undersöka, det vill säga att vi ökar den interna reliabiliteten (ibid.). Frågor som "Vad är det vi vill få svar på?", "Är det vi undersöker relevant för våra frågeställningar och syfte?", är viktiga att reflektera över under arbetets gång.

2.5 Urval och avgränsning

Vår tanke har varit att förstå hur arbetet med Bostad först i Helsingborgs stad sker, samt undersöka eventuella upplevda skillnader mellan Bostad först och mer etablerade boendeinsatser. Vi valde att avgränsa vår studie till Bostad först i Helsingborgs kommun. Detta dels på grund av geografiska skäl då vi båda bor i Helsingborg, dels för att det i nuläget finns en utvärdering av projektet i Helsingborg stad. Vi valde att intervjua yrkesverksamma med koppling till projektet för att få svar på frågor om hur arbetet med Bostad först i

Helsingborg ser ut och hur det är att arbeta med att förmedla de olika typer av insatser som finns. Eftersom våra frågeställningar kretsar kring skillnader mellan Bostad först och redan etablerade boendeinsatser har vi även valt att intervjua brukare av Bostad först som insats. Detta för att få en bild av hur de tänker kring befintliga skillnader samt för att få en bild av projektet ur deras perspektiv som brukare av insatserna. Vår initiala tanke var att vi ville tillföra en helhetssyn till studien, men även undersöka ifall det fanns upplevda skillnader mellan Bostad först och boendetrappan. Personalen på Bostad först och även de brukare inom projektet som vi kontaktat, har varit väldigt positiva till att ställa upp och bidra med intervjuer. Det har däremot varit svårare att få kontakt med någon från socialförvaltningen.

Enligt Bryman (2010) finns det olika typer av urval. Sättet vi letat efter intervjupersoner på kan bäst liknas vid snöbollsurval (Bryman 2010:196). Inledningsvis tar man kontakt med någon man tror har kunskap om vilka personer som kan vara intressanta studiesubjekt, sedan går man vidare på detta sätt och använder sig av de personer man rekommenderas kontakta.

2.6 Tillvägagångssätt

I detta avsnitt vill vi presentera hur vi gått tillväga under vårt uppsatsarbete och hur vi valt att arbeta utifrån vårt empiriska material.

Vår forskningsfråga har framförallt formats utifrån vårt intresse och nyfikenhet för projektet, men även utifrån forskning och teorier kring sättet de arbetar på inom Bostad först. Det blev tidigt viktigt för oss att diskutera Bostad först i kontrast till boendetrappan och ville därför tydligt i vårt syfte poängtera att vår tanke har varit att undersöka skillnader mellan dessa två arbetsätt.

För att ge läsaren underlag och förståelse inför vårt valda ämne har vi under rubriken Bakgrund/tidigare forskning valt ut väsentliga delar att beskriva närmare som till exempel missbruk, hemlöshet, trappstegsmodellen och Bostad först.

Vårt empiriska material har vi samlat in genom sex semistrukturerade intervjuer. Fyra av dessa har genomförts med yrkesverksamma inom socialförvaltningen som på ett eller annat sätt arbetar med boendefrågor. Vi har även intervjuat två utav de som fått bostad genom Bostad först. Samtliga intervjuer är inspelade med hjälp av en diktafon. Därefter har vi

omgående transkriberat de inspelade intervjuerna för att säkerställa att vi inte skulle missa någon väsentlig del ur vårt intervjumaterial. Vi har sedan bearbetat och strukturerat texterna utifrån en schematisk färgkodning (Jönsson 2010:56) med utgångspunkt utifrån fyra tema som vi funnit relevanta för studiens syfte. Dessa är: brukarmedverkan, missbruk, bemötande och förändring. Vi har valt att presentera studiens resultat utifrån dessa teman, detta för att förstå hur arbetet med Bostad först är organiserat samt för att tydliggöra skillnader mellan Bostad först och boendetrappan ur olika synvinklar. Kodningen kan även ses som ett förarbete till själva analysen, men det är också viktigt att se själva kodningen som en del av analysen (Aspers 2007:15).

2.6.1 Litteratursökning

Vi har med hjälp av litteratur, tidningsartiklar samt internetkällor samlat bakgrundsinformation angående Bostad först samt tidigare forskning både internationellt och nationellt. Artiklar om Bostad först och Housing first, har vi hittat genom att söka på "Housing first" på LUBsearch (en sökmotor som hittas via Lunds Universitets hemsida). Vi har valt att endast använda artiklar som är peer reviewed för att sälla bort de som ej blivit vetenskapligt granskade. Vi har även hittat artiklar och övrig litteratur genom att se till de referenser som använts i de nationella rapporter som skrivits om Bostad först i Helsingborg. Genom att söka på "Bostad först Helsingborg" via Googles sökmotor var dessa lätta att finna. Vi har dessutom använt oss av material från Socialstyrelsens hemsida. Vi har genom Helsingborgs biblioteks sökmotor samt LOVISA (Lunds universitets biblioteks sökmotor) sökt efter avhandlingar relevanta för vårt syfte. Ytterligare sökord har bland annat varit: homelessness, staircase model, missbruk och hemlöshet.

2.7 Etiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer finns det fyra huvudkrav gällande det grundläggande individskyddskravet. Dessa är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Forskningsetiska principer 2013:7 ff).

Vi har i enlighet med dessa principer informerat de personer vi intervjuat, vad undersökningens syfte är. Tillsammans med intervjupersonerna har vi diskuterat på vilket sätt

vi önskat använda intervjuerna i vår uppsats. Det har varit intervjupersonernas rättighet att närsomhelst avbryta eller neka till medverkan (Bryman 2011:131), vilket vi självklart haft respekt inför. Under de intervjuer vi utfört har vi använt oss av en diktafon. Det kan finnas flera skäl till att en intervjuperson inte vill bli inspelad, därför har vi frågat intervjupersonerna om tillåtelse innan intervjuerna. Enligt Bryman (2011:133) är det även viktigt att diskutera på vilket sätt intervjupersonerna kan avidentifieras. Vi ansåg att det var viktigt att tydliggöra för intervjupersonerna att vi skriver om Bostad först i just Helsingborg, då detta skulle kunna påverka deras vilja till medverkan. Samtliga av våra intervjupersoner har tidigare erfarenheter av att bli intervjuade. Detta har underlättat för oss då de redan innan hade kännedom om processen. För att avidentifiera intervjupersonerna har vi valt att inte nämna namn på personer samt geografiska områden som nämns i intervjuerna, med undantag för just Bostad först i Helsingborg. Vi har även fått klartecken från samtliga intervjupersoner att citera dem i uppsatsen.

I vår studie har vi intervjuat både yrkesverksamma och brukare (se: metodavsnitt - tillvägagångssätt). Hemlöshet och missbruk kan vara stigmatiserande ämnen, vilket gör att vår studie krävt att vi fört etiska reflektioner kring hur den ska genomföras. Enligt råd & anvisningar (Socialhögskolan 2013) lyfts vikten av försiktighet med att använda brukare som studiesubjekt. Vi har diskuterat detta tillsammans med vår handledare som ansåg att det var etiskt möjligt att intervjua brukare i detta fall, så länge de själva ville medverka. Vi har även utformat våra intervjufrågor så att intervjuerna framför allt kretsar kring ämnen som stämmer överens med studiens syfte.

Den bilden vi fått av Bostad först i jämförelse med boendetrappan är relativt entydig, även om vi fått ta del av olika perspektiv. Dels ett brukarperspektiv och dels ett professionellt perspektiv. Under socionomutbildningens gång har vi vid flera tillfällen reflekterat kring just boendefrågan och läst om olika sätt att hantera den på. Vi har sedan tidigare en positiv bild av Bostad först, men har ändå strävat efter ett kritiskt förhållningssätt under vårt uppsatsarbete. Vi har diskuterat vilka för och nackdelar det finns med de utvärderingar som tidigare gjorts av Bostad först i Helsingborg. Som nämnts är det forskare från Lunds universitet som tagit fram projektet. Det är också forskare med anknytning till Lunds universitet som utvärderat projektet. Dessa utvärderingar har vi använt oss av i vår studie och vi inser att detta skulle kunna vara ett problem då ett totalt objektiva förhållningssätt i detta fall antagligen inte är möjligt att ha som utvärderare av projektet.

3. Bakgrund & Tidigare forskning

I detta avsnitt vill vi redovisa bland annat den tidigare forskning kring hemlöshet, Housingfirst och Bostad först som vi använt oss av i vår studie samt statistik över hemlösheten i Helsingborgs kommun. Detta för att få en grundläggande förståelse över hur hemlösheten i dagsläget ser ut i Helsingborg. Housingfirst - modellen finns på många olika håll i världen och vi vill även ge en kort överblick av några av de diskussioner som förs kring ämnet.

3.1 Hemlöshet och Missbruk

Hemlöshet är ett brett begrepp, därför vill vi här redogöra för de olika definitioner som används officiellt av Socialstyrelsen. Vi vill även diskutera hur hemlöshet kan förstås ur olika perspektiv. Beskrivning från Socialstyrelsen (2013):

Situation 1

En person är hänvisad till akutboende, härbärke, jourboende eller är uteliggare.

Situation 2

En person är intagen/inskriven på antingen; kriminalvårdsanstalt/behandlingsenhet eller stödboende inom socialtjänst/landsting/privat vårdgivare/HVBhem/SIS-institution och som planeras skrivas ut inom tre månader efter mät-perioden, men utan egen bostad ordnad inför utskrivningen/utflyttningen. Hit räknas även de personer som skulle ha skrivits ut/flyttat ut, men som är kvar på grund av att de inte har någon egen bostad ordnad.

Situation 3

En person bor i en av kommunen ordnad boendelösning (till exempel försökslägenhet/träningslägenhet/socialt kontrakt/kommunalt kontrakt) på grund av att personen inte får tillgång till den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar om boendelösningar med någon form av hyresavtal där boendet är förenat med tillsyn och/eller särskilda villkor eller regler.

Situation 4

En person bor tillfälligt och kontraktslöst hos kompisar/bekanta, familj/släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt hos privatperson. Den uppgiftslämnande verksamheten har haft kontakt med personen av detta skäl och känner till att denna hemlöshets-situation gäller under mätperioden

I denna uppsats kommer vi främst att tala om det man kallar akut hemlöshet, alltså de som innefattas i situation 1, då det först och främst är denna kategori som Bostad först vänder sig till.

Hemlöshet är som nämnt ett diffust begrepp och dess betydelse är beroende av fenomenets samhälleliga kontext (Runquist& Swärd 2000:19). Definitionerna är heller inte neutrala utan präglas av underliggande antaganden kring hemlöshet. I Sverige har det under senare decennier skiljts på bostadslöshet och hemlöshet. När det talas om hemlöshet är det ett vanligt antagande att detta är synonymt med begreppet "uteliggare", men i många andra länder räknas andra sorters hemlöshet in i detta begrepp. Som till exempel personer som bor på institution eller tillfälligt hos kompisar. Begreppet är således komplext och de hemlösa är långt ifrån en homogen grupp (Runquist& Swärd 2000:20).

Forskning och kunskap kring hemlöshet har av tradition haft svag ställning i Sverige. Då välfärds målen varit starka under efterkrigstiden sågs hemlöshet som ett slags "rest - problem" under den andra hälften av 1900-talet. Det har dock under de senaste decennierna visat sig att hemlöshet inte har försvunnit. Eftersom hemlöshet tidigare inte har prioriterats som en viktig forskningsfråga är hemlöshet i Sverige och dess orsaker svåra att kartlägga (Runqvist& Swärd 2000:15). När det gäller synen på hemlöshet så beskriver många forskare att det är en viktig skillnad mellan om en individriktad syn på hemlöshet eller en samhällsinriktad syn finns. En individriktad syn betonar individens eget ansvar för sin situation medan den samhällsinriktade synen istället fokuserar på brister i samhället (Runquist& Swärd 2000:18). Detta är något vi tagit hänsyn till i vårt uppsatsarbete då vi funderat mycket kring vilken grundläggande syn som tycks råda i Helsingborgs stad.

Det är vanligt förekommande att hemlöshet och missbruk- och beroendeproblematik hänger ihop och i kategorin akut hemlösa finns en högre andel personer med missbruksproblem än i

övriga hemlöshetsituationer (Socialstyrelsen 2012:46). Målgruppen för Bostad först består av akut hemlösa individer som har en motivation till förändring av sin livssituation. Av de personer som är boende i Bostad först i Helsingborg uppger samtliga att de antingen tidigare missbrukat eller att de fortfarande är i ett aktivt missbruk (Kristiansen 2013:12). Enligt Socialstyrelsen (2007:35) påverkas synen på missbruk av vilken förklaringsmodell som råder i samhället.

Ofta förklaras missbruk som en slags sjukdom. Många menar dock att missbruk inte kan förklaras som en sjukdom i sig, utan snarare något som kan leda till sjukdomstillstånd. Litteratur kring denna fråga pekar inte åt en entydig förklaring. Det finns moraliserande attityder kring missbruk och en del hävdar att sjukdomsmodellen tar bort de moraliserande faktorerna i diskussionen kring missbruk. Socialstyrelsen har dock inte tagit klar ställning i denna fråga. Å ena sidan vill de ta avstånd från en moraliserande attityd, samtidigt som de inte är beredda att fullt ut anamma ett synsätt som inte har vetenskapligt stöd. De menar också att synen kring missbruk i allmänhet bör avdramatiseras. En legitimering av en förklaringsmodell avlägsnar inte moraliserande attityder och fördomar. Frågan är mer komplex än så och kräver förändring på flera plan. Inte minst när det gäller information och utbildningsinsatser (Socialstyrelsen 2007:35).

3.2 Nationell tidigare forskning

År 1974 byggdes en miljon bostäder i Sverige, tanken var att i största mån försöka lösa bostadsbristen och trångboddheten. Tyvärr blev satsningen inte så framgångsrik som man hoppats på och redan innan miljonprogrammet var fullföljt så kritiserades bostadsområdena och det var svårt att hyra ut de nybyggda lägenheterna (Sahlin 1996:63). Året därpå gavs dock ett försök till förbättring av de områden där bostäderna genom miljonprogrammet hade valts att byggas. Olika projekt startades där en ansats till att aktivera hyresgästerna för att få en grannsamverkan samt öka trivseln bland invånarna. En bostadssocial delegation tillsattes för att bedriva och arbeta med de frågor som rörde de drabbade bostadsområdena (Sahlin 1996:65).

Under tidigt 1980-tal växte sig hemlöshetsfrågan större i det svenska samhället och två olika kategorier skapades där människor utan bostad hamnade. Uttrycket ”den störande grannen”

myntades och det antogs ofta att dessa människor var aggressiva och missbrukande män. Motsatsen till ”den störande grannen” var de hemlösa som hamnade på härbärgen och de skildrades som ofarliga och utlämnade människor i samhället. Ofta porträtterades även den härbärgeshemlösa som man (Sahlin 1996:16). Återkommande i debatten rörande hemlöshet och socialbidragstagare delas människor in i två fack, det kan liknas vid den indelning som går långt tillbaka i historien gällande värdiga och ovärdiga fattiga. De som anses stå till svars för sina handlingar och situationen de hamnat i kontra de som anses hamnat i hemlöshet på grund av yttre förhållanden (Sahlin 1996:17).

Det har under senare årtionden skapats en parallell bostadsmarknad till den reguljära bostadsmarknaden, den så kallade sekundära bostadsmarknaden där socialtjänsten står för kontraktet som en hjälp för personer som inte har möjlighet att få ett eget förstahandskontrakt. Den sekundära bostadsmarknaden består av de lägenheter som hyrs ut genom socialförvaltningarna under särskilda villkor. Klienterna hyr i andra hand och specialkontrakt där hyresgästerna saknar besittningsrätt upprättas. En hel del krav och förbud ingår i dessa specialkontrakt, bland annat så råder drogfrihet och socialtjänsten har oftast egen nyckel till boendet. Även omedelbar uppsägning gäller om hyresgästen skulle få klagomål (Sahlin 1996:186). Sahlin (1996:53) skriver vidare att den sekundära bostadsmarknaden kan ha sin grund i avinstitutionalisering, bostadsbrist och beteendeförändringar hos hyresgästerna eller de bostadslösa, författaren menar att det är svårt att hitta vetenskapligt stöd för detta men det är så det ofta beskrivs utifrån de socialsekreterare som arbetar med bostadsfrågor. Sahlin (1996:173) beskriver boendet på den sekundära bostadsmarknaden som ett privat hem utåt sett, men bostäderna kan snarare beskrivas som ett rum på en institution eller ge känslan att vara hyresgäst eller inneboende hos en kontrollerande myndighet.

Träningslägenheter uppkom i början på 1980-talet och tanken är att en övergångsperiod från institutionsvård till eget boende ska ske. Klienterna får alltså endast ”tränas” i att ha ett eget hushåll med hjälp av dessa lägenheter. Tanken är att klienterna efter en tid ska kunna få ett förstahandskontrakt på en annan lägenhet (Sahlin 1996:188).

3.3 Trappstegsmodellen

Det har som nämnts under senare år skapats en sekundär bostadsmarknad parallellt gentemot den reguljära bostadsmarknaden. Då socialtjänsten inte har egna lägenheter att tillgå blir de beroende av hyresvärdars vilja att hyra ut sina lägenheter genom socialtjänsten. Det blir oftast en maktposition där socialtjänsten befinner sig i underläge, detta kan resultera i sämre underhållna lägenheter (Socialstyrelsen 2006:65). Sju av tio kommuner i Sverige använder sig av denna typ av andrahandskontrakt och Boverket uppskattar utifrån en bostadsmarknadsenkät att det under år 2007 fanns cirka 11 000 lägenheter i landet som hyrdes ut inom den sekundära bostadsmarknaden. Knappt 1 100 hushåll av de 11 000 avancerade så pass att ett förstahandskontrakt upprättats, det är motsvarande var tionde hushåll. Av de sammanlagda hushållen var det cirka 500 som flyttade till eget boende (Socialstyrelsen 2009:20).

Socialstyrelsen (2009:10) har i samråd med Boverket sammanställt en kunskapsöversikt över diverse boendelösningar och dess effekter på en individnivå för att motverka hemlöshet, en av dem är den så kallade trappstegsmodellen, även kallad boendetrappan. Denna modell ses som ett sätt att strukturera olika boendeinsatser, utformat likt en trappa där människor som blir erbjudna denna insats ska klättra uppåt där eget boende med förstahandskontrakt är slutmålet. Boendetrappans koncept bygger på uppfattningen om att man successivt ”lär sig att bo” och brukarna tränas i ”att klara ett eget boende” med allt från att betala hyran i tid till att inte störa grannar. Fokus ligger på att normalisera boendesituationen där brukarna successivt arbetar sig uppåt i boendetrappan allt eftersom varje nivå anses avklarad. Det är brukarnas individuella förutsättning som avgör var i trappan de får sitt första boende. Längst ner är boendet högst temporärt (härbärge) och därifrån avancerar de genom olika träningslägenheter och inackorderingshem. Trappstegsboendet saknar dock ett tydligt vårdinnehåll vilket kan och ofta resulterar i att brukarna ideligen halkar neråt i boendetrappan istället för att avancera uppåt (Socialstyrelsen 2009:21). I trappstegsmodellen har bostaden blivit ett medel istället för ett mål och bostaden används som en faktor i ett försök att normalisera människors beteende snarare än att se bostaden som ett mål och en rättighet i sig (Socialstyrelsen 2006:64).

Den typ av andrahandsboende som upprättas inom trappstegsmodellen innebär ofta en hel del restriktioner för hyresgästerna. Reglerna för att få behålla sitt boende inom den sekundära bostadsmarknaden följer oftast inte hyreslagen och många av reglerna kan ses som

integritetskränkande då socialtjänsten oftast har tillgång till lägenheterna och kan ta sig in med egen nyckel (Socialstyrelsen 2006:68). Även om hyresgästen sköter sig exemplariskt finns det ingen garanti för att ett förstahandskontrakt upprättas då varken socialtjänsten eller fastighetsägaren har någon skyldighet till detta. Majoriteten av de som befinner sig i boendetrappan får således aldrig något eget boende med förstahandskontrakt (Socialstyrelsen 2006:70).

I nuläget i Sverige är trappstegsmodellen den vanligast förekommande insatsen inom socialförvaltningen i arbetet mot hemlöshet. Att denna modell har blivit allt mer utbredd och att spridningen till flera kommuner i landet har skett beror troligtvis inte på att modellen visat sig vara framgångsrik. Organisationer kan ha en tendens att efterlikna tidigare testade lösningar oberoende av resultat. Det kan vara en förklaring till att trappstegsmodellen i stor utsträckning lever kvar inom socialförvaltningarna trots tunna eller inga bevis på att den fungerar (Socialstyrelsen 2006:66).

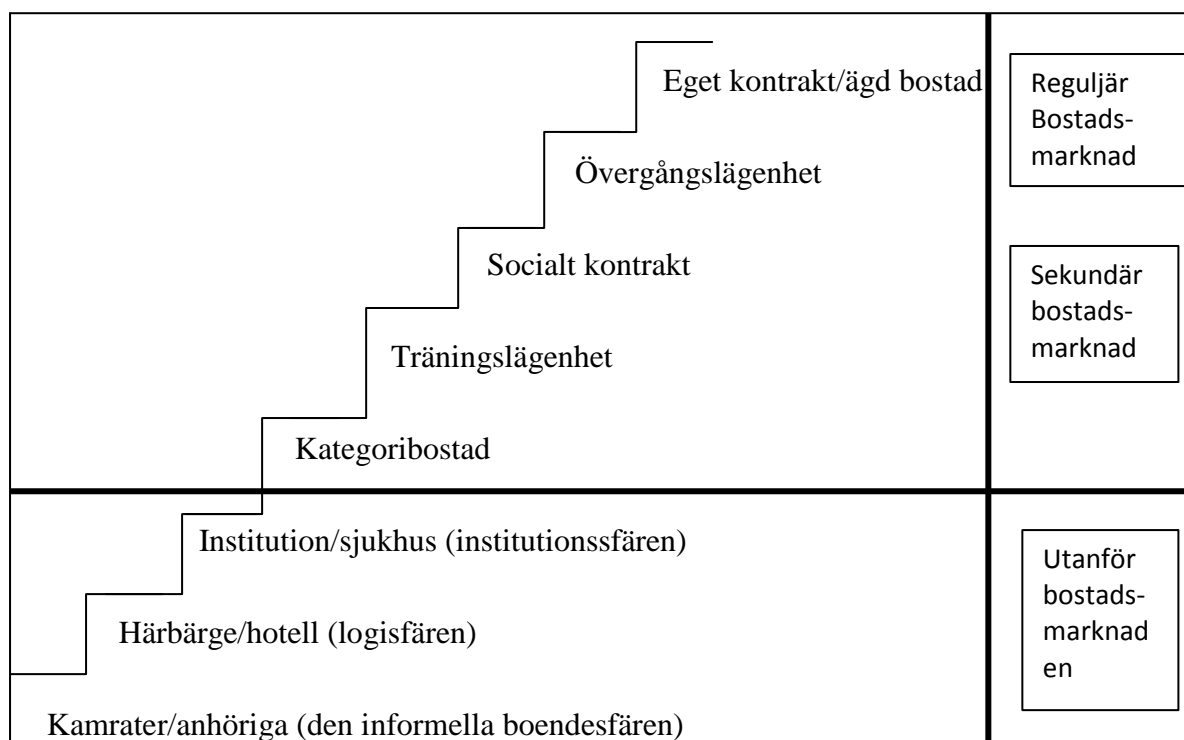
Varför lever trappstegsmodellen kvar i så pass stor utsträckning? Sahlin (Socialstyrelsen 2006:69) listar fem alternativa förklaringar:

- 1. Socialtjänsten har "dolda mål" som trappstegsmodellen svarar mot. Trappan uppfyller en latent funktion för socialtjänsten genom att ge möjlighet till kontroll och tillsyn.*
- 2. Modellen har numera institutionaliserats. Trappan är därigenom inte sårbar för kritik som framförs från klienter, frivilligorganisationer och forskare.*
- 3. Modellens överlevnad och expansion får kraftigt stöd från en del aktörer, framför allt kommunala bostadsföretag och privata fastighetsägare. För dessa aktörer kan boendetrappan vara att föredra framför alternativet att erbjuda alla som är hemlösa en bostad på den reguljära bostadsmarknaden. Genom boendetrappan kan hyresvärdarna välja ut hyresgäster som de anser motsvarar deras krav för att få ett förstahandskontrakt.*
- 4. Socialtjänsten kan bemöta kritik som riktas mot boendetrappan genom att skapa nya differentierade kategoriboenden och genom att omdefiniera problemet.*

Om vissa grupper exkluderas från boendetrappan kan plats erbjudas genom att man utvidgar och differentierar den. Kritik mot härbärgesliknande boende kan försvaras med att det enbart är en tillfällig lösning och så vidare.

5. Modellen medför att socialtjänsten kan vända tecken på misslyckande till tecken på framgång. Om klienten misslyckas förklaras det med att han eller hon "inte klarar eget boende" och därför måste förflyttas till en lägre boendenivå. Om klienten däremot bedöms klara eget boende kan personen avancera till närmsta högre nivå och trappan får äran av framgången, även om ingen vet om den alls hade behövts.

Exempel på hur boendetrappans olika steg kan se ut (Socialstyrelsen 2009:18):



3.4 Housing first

Internationellt sett visar undersökningar av Bostad först - modellen i bland annat Tyskland, USA, Australien, Frankrike, och Finland på positiva resultat (Espmarker & Kristiansen 2011:2). En utvärdering som gjorts av en Europeisk satsning: Housingfirst Europe (Volker Busch - Geertsem 2013) visar även den på positiva resultat. Pathway to Housing startades som ett projekt i New York av Sam Tsemberis år 1992 och brukar ses som ursprung för de verksamheter som bedriver Bostad först - verksamheter runt om i världen. I USA ses Housingfirst idag som en utav strategierna för att bekämpa hemlöshet (Stefancic et. al. 2013). I flera internationella studier diskuterars Housingfirst i kontrast till tidigare använda modeller, såsom staircase - modellen. Ofta förklaras Housingfirst som en lösning på de problem som förekommit tidigare, då en starkt ifrågasatt modell använts. I kontrast presenteras punkter i Housingfirst - modellen som skiljer sig från exempelvis modeller där behandling för sitt missbruk, drogfrihet och/eller psykiatrisk hjälp är fundamentala krav för att kunna få en egen bostad (Groton 2013:52, Padgett, Gulcur & Tsemberis 2006:81, Volker Busch-Geertsem 2013:79).

HousingFirst finns idag på olika håll i världen och undersökningar visar på positiva resultat (Espmarker Kristiansen 2011:2, Volker Busch-Geertsem 2013). Det finns även en del kritik mot projektet samt mot de undersökningar som utförts. Det ifrågasätts bland annat att modellen implementeras gentemot olika typer av målgrupper och huruvida det passar alla. Samma modell används exempelvis när det gäller människor som har ett missbruk, som människor med psykisk ohälsa eller samsjuklighet. Vikten av att anpassa projektet till den kontext det befinner sig i har även diskuterats. Beroende på till exempel ett lands förutsättningar, lagar och regler så måste projektet anpassas utefter det (Volker Busch-Geertsem 2013:79). Vad gäller undersökningar av projektet, det anses att en del av de utvärderingar som gjorts har forskaren haft en för nära anknytning till studieobjektet. Mer objektiv forskning kring projektet efterfrågas (Groton 2013:51).

3.5 Introduktion till Bostad först

Socialstyrelsens vägledning om Bostad först:

Bostad först är en modell som nyligen börjat introduceras i Sverige. Den bärande idén är här att individen omedelbart ska erbjudas en bostad med eget kontrakt, utan att krav ställs på att hyresgästen ska 'vara redo att bo'. Ett permanent, tryggt boende är den grundläggande filosofin bakom Bostad först. Stöd i boendet erbjuds, men det är frivilligt att ta emot. Åtskillnaden mellan boendet och stöd respektive behandlingsinsatser är fundamentalt i 'Bostad först' (Socialstyrelsen 2010:29)

Helsingborg var tillsammans med Stockholm de två första kommuner i Sverige som införde Bostad först - modellen. Sedan 2010 när projektet framtoogs har flera andra kommuner i landet såsom Göteborg, Malmö och Uppsala valt att implementera Bostad först som en del av de befintliga insatser som finns att tillgå gentemot hemlöshet. Själva utformningen av projektet kan skilja sig från kommun till kommun men tanken är att grundprinciperna alltid ska vara desamma.

När Bostad först - konceptet introducerades i Helsingborg år 2009 var tanken att grundpelarna från HousingFirst skulle behållas. Det resulterade i 8 stycken principer att utgå ifrån, de så kallade "Housingfirstaccordingto Lund University" (Knutagård, Kristiansen, 2013:95):

- Boendet ska ses som en grundläggande mänsklig rättighet
- De yrkesverksamma inom Bostad först ska hysa respekt inför brukarna
- Värme och medkänsla ska hysas för alla brukare medverkande i projektet
- Ett åtagande att arbeta med brukarna så länge de anser sig behöva det
- Bostäderna ska vara utspridda och inte segregerade
- Bostad och service ska vara separerade
- Projektet ska vara individanpassat
- Orienterad återhämtning och skademinimering

3.6 Helsingborgs kommun

3.6.1 Statistik över hemlösheten i Helsingborg

Sedan 2007 har en kartläggning av hemlösheten i Helsingborg gjorts av Helsingborgs kommun. Socialförvaltningen Vuxen, Utvecklingsnämnden, Hemlösas hus, Ria – Hela människan och PO - Skåne har tillsammans arbetat fram ett gemensamt resultat över personer som är akut hemlösa. Med akut hemlöshet menas att ett tillfälligt boende endast löses en natt i taget och om personen är boende utomhus och/eller i offentliga miljöer hör även detta till akut hemlöshet. 2013 års kartläggning gjordes i vecka 3, 14-20 januari. I kartläggningen har det utgått från att Hemlösas Hus räknas som ett härbärke. Faktorer som inte tagits med i kartläggningen inkluderar personer som lyckats lösa boende mer än en natt i taget, boende genom till exempel jourlägenheter, kvinnojourer, vandrarhem eller planerat akutboende som lösts genom Socialförvaltningen Vuxen (till exempel stödboende eller akutboende), lägenheter med specialkontrakt och även personer boende på behandlingshem.

I 2013 års kartläggning redovisas:

- 71 personer som akut hemlösa varav 55 personer var män och 16 personer var kvinnor. Det har således minskat med 8 personer sedan 2012 - års redovisning och med 12 personer sedan 2011.
- Majoriteten (28 procent) av personerna var födda mellan åren 1950-1959, 24 procent var födda mellan 1960-1969, 21 procent mellan 1980-1989 och 18 procent mellan 1970-1979. Inga större förändringar i åldersgrupperna har skett sedan 2011 förutom i åldersgrupp 1940-1949 där antalet har minskat från 11 personer 2011 till endast 9 personer i 2013 års kartläggning.
- 39 procent redovisas bo i tillfälligt boende, 37 procent på Hemlösas Hus och 20 procent bodde vid tidpunkten för kartläggningen utomhus eller i offentliga utrymmen.

Väl värt att tänka på är att kartläggningen gjordes i januari, generellt sett den kallaste månaden på året. Viktigt är även att detta endast är en kartläggning, en uppskattning av de hemlösas situation i Helsingborg. Det kan finnas mörkertal och bortfall och resultatet ska endast ses som en fingervisning (Nilsson 2013).

3.6.2 Bostad först i Helsingborg

Bostad först startade som vi nämnt tidigare, som ett treårigt projekt i Helsingborg 2010. Det var på initiativ av den dåvarande chefen för vuxenverksamheten i Helsingborg som ansåg att någonting behövde göras åt de hemlösa situation. Markus Knutagård och Arne Kristiansen som är hemlöshetsforskare vid Lunds universitet, tog fram projektet utifrån att en evidensbaserad metod efterfrågats. Helsingborg var tillsammans med Stockholm de två första kommunerna i Sverige där Bostad först implementerades. I Helsingborg tillhör Bostad först Socialförvaltningens vuxenverksamhet. En så kallad styrgrupp har under projektidens gång haft ett ledningsansvar för projektet. Denna styrgrupp fanns också med under framtagningen av projektet och består av representanter från socialförvaltningen, två av kommunens kommunala bostadsbolag, Hela människan - RIA och psykiatrin. En utav grundpelarna från start har varit att projektet ska genomsyras av brukarmedverkan. En referensgrupp som består av personer med erfarenhet av hemlöshet och utanförskap har därför använts under utformningen av projektet (Knutagård & Kristiansen 2013:8 ff).

I Bostad först i Helsingborgs kommun är stark motivering till förändring ett tydligt krav för att som sökande kunna få en egen lägenhet. Det finns inget alkohol- eller drogförbud och inget krav på att de boende måste genomgå behandling för att få tillgång till en lägenhet genom projektet finns. Skillnaden mellan de kontrakt som upprättas genom Bostad först och ett vanligt förstahandskontrakt är att brukarna inom projektet har en provotid på 2 år innan de kan överta kontraktet fullt ut. Under provotiden är det socialtjänsten som står för kontraktet (Knutagård & Kristiansen 2013:104). I Helsingborg har det valts att fokusera på de personer som är akut hemlösa, det vill säga de som ingår i situation 1, oftast med alkohol- och drogproblem och psykisk ohälsa (Knutagård & Kristiansen 2013:104). I maj 2013 så hade Helsingborg för tillfället 19 stycken personer boendes i lägenheterna genom projektet. Målet är att få tillgång till minst 25 stycken lägenheter inom en överskådlig framtid (Kristiansen 2013:15).

Bostad först i Helsingborg är ett framgångsrikt projekt, men står inför stora utmaningar i framtiden. Knutagård & Kristiansen (2013:26 ff) menar att Bostad först har tagits emot positivt i Helsingborg, men de betonar även vikten av att även andra boendeformer behövs då Bostad först inte passar alla. De tycker dock att det är mycket förvånande att metoder som inte visat sig framgångsrika hålls kvar i så stor utsträckning. Men precis som många andra verksamheter präglas hemlöshetsarbetet av en spårbundenhet. Metoder som används är starkt

sammankopplade med stabila strukturer i samhället (Knutagård & Kristiansen 2013:21). Knutagård & Kristiansen (2013:26 ff) menar att projektets resultat i Helsingborg visar på att Bostad först fungerar även i svenska kommuner. Det är nu viktigt att Bostad först förblir självständigt, annars riskerar det att bli allt mer likt de insatser som funnits tidigare inom socialförvaltningen. Det är även viktigt att kontinuerligt följa upp och utvärdera projektet för att fördjupa kunskapsutvecklingen kring Bostad först. En annan intressant utmaning i Helsingborg är att sprida Bostad försts koncept till andra boendeinsatser. Knutagård & Kristiansen (2013:28) menar att det kan tyckas orealistiskt att tro att alla boendeinsatser ska omvandlas till Bostad först i nuläget. De vill dock framhålla vikten av att se över grundprinciper och göra mindre förändringar. Som till exempel att införa brukarmedverkan samt se över regler och bemötande. Detta för att kunna arbeta mer utifrån evidensbaserade metoder som innebär vinster både för samhället och för individen.

4. Teoretiska utgångspunkter

För att studera vår empiri och våra studiers resultat har vi valt att använda oss av nyinstitutionell teori dels för att få en förståelse över hur moderna organisationer fungerar samt hur förändringar inom dem kan ske. Som källa har vi främst valt att använda oss av Stig Lindes och Kerstin Svenssons (2013) antologi om människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv. Detta för att få en färsk och överskådlig blick av kunskapsläget ur olika perspektiv. Vi har även tagit fasta på Jan Fooks (2012) postmodernistiska tankar kring hur förändring inom moderna organisationer kan förstås. Vi har som ett komplement till vår valda teori även tagit hjälp av begreppet kategorisering för att öka vår förståelse kring hur organisationer i samspel med omgivningen skapar kategorier i samhället. Vi ville undersöka hur förändring inom organisationer kan ske även ur detta perspektiv.

4.1 Nyinstitutionell organisationsteori

Det finns många olika typer av människobehandlande organisationer men främst utgörs de av de så kallade välfärdsstatens organisationer såsom skola, socialförvaltning, vårdcentraler etcetera. En organisation som är människobehandlande beskrivs som komplex i den mån att det är en organisation som behandlar något komplext, nämligen människor. Inte bara de människor som arbetar inom organisationen samt de som utgör målgruppen, utan även hela samhället omkring organisationen. De normer och värderingar som råder i samhället förväntas speglas i människobehandlande organisationer och då främst hur man uppfyller dessa normer och värderingar, snarare än hur de hanterar procedurer och de resultat som uppnås eftersom dessa ofta är svåra att definiera. Dessa organisationer har således ofta en moralisk aspekt att ta hänsyn till (Linde & Svensson 2013:10–12). En institution beskrivs som något som har en beständighet över tid. Något som har en historia och har skapat en viss typ av vanor. Linde & Svensson (2013:12) söker med hjälp av nyinstitutionell teori förklara institutioners samhälleliga legitimitet.

Nyinstitutionalismen inom organisationsteorin framhäver att en organisation är komplex och föränderlig. Organisationen står i samspel med krav från omgivningen som kan vara både varierande och motstridiga. Det arbete som utförs inom organisationen blir institutionaliserat i

standardiserade handlingskategorier. Vissa arbetssätt bekräftas genom regelverk och lagar som specificerar och legitimerar det (Levin 2013:28). Den nyinstitutionella litteraturen kan ses som en reaktion mot synen på organisationer som styrbara farkoster, där det finns en slags "kapten" som styr sin "besättning" (Linde & Svensson 2013:23). Inom nyinstitutionalismen talas det om hur organisationer inom samma fält tenderar att efterlikna varandra. Denna likformighet kallas isomorfism. En av de faktorer som lyfts fram som en anledning till att isomorfism uppstår är professionsutvecklingen. En ökad professionalisering kan leda till ökad likhet mellan organisationer. Yttre förväntningar och krav är också en utav anledningarna till att organisationer strävar efter enhetlighet. Denna process skapar en slags begriplighet för själva organisationerna, men behöver inte för den sakens skull innebära att arbetet som utförs blir mer effektivt (Svensson 2013:77 ff).

Bolman & Deal (2005:330) har sammanfattat en artikel skriven av Paul J.DiMaggio och Walter Powel (*The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*) angående begreppet isomorfism och hur det kan yttra sig inom människobehandlande organisationer. Författarna ger en möjlig förklaring till organisationers tendens att efterlikna varandra då liknande mål, uppgift och teknologi hos organisationerna anpassas efter struktur och väldigt sällan efter effektivitet (ibid). DiMaggio & Powel delar upp begreppet isomorfism i tre grenar. Mimetisk isomorfism är en utav dem och skulle kunna ge en förklaring till socialtjänstens fortsatta användning av trappstegsmodellen även när få positiva resultat finns som underlag. Den mimetiska isomorfismen grundar sig i att organisationer helt enkelt kopierar andra liknande organisationer speciellt när otydliga mål och osäker teknologi råder. Organisationerna legitimerar då användandet av insatser endast genom att kopiera befintligt nyttjande av dessa.

DiMaggio & Powel lyfter även att isomorfism i första hand gagnar organisationens anseende och image och att isomorfismen kan fortgå även utan bevis på positiva effekter utifrån organisationens produkter eller i socialtjänstens fall, tjänster (Bolman & Deal 2005:331). Denna process har ökat vår förståelse inför socialtjänstens fortskridande användning av till exempel boendetrappan.

Linde (2013:114) diskuterar förändringar och hur de kan te sig inom en organisation. Det råder en kamp mellan aktörer som för att legitimera sitt syfte kan knyta till olika institutionella logiker. Att skapa nya sätt att tänka är förankrat på flera olika plan. En viktig komponent i förändringsarbete är ledarens förmåga att sammanföra organisationens

perspektiv med yrkesutövarnas, samhällets och klienternas perspektiv. Enligt nyinstitutionell teori krävs det att man kan hantera de institutioner och institutionaliserade föreställningar som karaktäriserar det organisatoriska fältet verksamheten relaterar till, om förändring vill uppnås (Linde 2013:114). Linde och Svensson (2013:19) belyser även kritik mot nyinstitutionell teoribildning. Just när det gäller till exempel forskning kring förändring inom organisationer, har det poängteras att skandinaviska forskare inte bara studerat amerikansk nyinstitutionell teori, utan även blandat detta med andra teorier om hur organisationer förändras. Således finns det vissa som anser att nyinstitutionell teori inte är en stor teori utan snarare en samling teoretiska perspektiv.

I vår analys har vi med hjälp av nyinstitutionell teori främst belyst förändringsprocesser inom socialförvaltningen. Vi har tagit del utav skildringar av en människobehandlande organisation som även är en institution. Med dessa redskap hoppas vi kunna analysera redogörelser kring förändring inom den.

För att förstå förändringsprocesser inom moderna organisationer har vi även tagit hjälp av Jan Fooks (2002) tankar kring ämnet. Hon skriver om socialt arbete och har ett kritiskt förhållningssätt ur ett postmodernistiskt perspektiv. Boken upphöjer socialt förändringsarbete och framhåller vikten av att förändra socialt arbete så att individer ska stärkas istället för att kränkas. Fook (ibid) framhåller även vikten av att först dekonstruera det som varit innan för att sedan kunna rekonstruera ett nytt arbetssätt.

4.2 Kategorisering

Utifrån ett organisatoriskt perspektiv anser vi att begreppet kategorisering kan vara en hjälp i processen att förstå varför organisationer är trögföränderliga. Vi ser att kategorisering delvis kan vara en faktor till att insatser som boendetrappan lever kvar inom socialtjänsten i så pass stor utsträckning då socialförvaltningen som organisation och människorna som socialförvaltningen arbetar för ständigt befinner sig i ett samspel med varandra. Kategorier skapas utifrån den kontext vi lever i och genomsyras av de normer och värderingar som råder i samhället och inom organisationen (Knutagård 2009:179). Kategorier kan och bör därför problematiseras, men det är viktigt att belysa kategoriernas funktion inom socialförvaltningen. Kategorisystem gör verksamhetens prioriteringar och uppgifter synliga och hanterbara (Mäkitalo 2006:43).

Tanken inom människobehandlande organisationer är naturligtvis att alla ska behandlas lika oavsett, i detta fall, hur biståndsbedömningen ser ut. Det är en svår balansgång mellan att som handläggare inte diskriminera någon men ändå förväntas man använda sig av sitt handlingsutrymme som socialarbetare. Alla människor kan söka hjälp men alla kan inte bli klienter, hur tar man ställning som till exempel handläggare på en socialförvaltning till vem man har möjlighet att hjälpa? Löfstrand (2005:179) skriver om Michael Lipskys tankar att man som handläggare arbetar fram olika strategier för vem man ska kunna hjälpa och vice versa. Lipsky menar att vi oftast hjälper de människor vars problem vi själva kan relatera till och dem vi fattar tycke för (Löfstrand 2005:178–179).

Det står i socialtjänstlagen att individens rätt till bistånd är behovet oavsett uppkomsten till varför personen i fråga söker hjälp. Flera studier visar dock på att det i verkligheten inte alltid går till på det sätt. Att handläggare inte utan förbehåll beslutar om bistånd enbart på individens behovsprövning. Det blir ett moraliskt dilemma, om klienten ska hållas ansvarig för uppkomsten av situationen han eller hon har satt sig i. Löfstrand (2005:180–181) skriver om Kullbergs tankar att orsaker runt omkring är en nödvändighet att beakta när beslut ska tas av olika myndigheter. Även kön och moraliskt ansvar har visats hänga ihop då kvinnor oftare än män anses vara oskyldiga till bakgrunden till sina uppkomna problem. Löfstrand (2005:182–183) menar att det inte bara är problem som kategoriseras utan även människor. Om klienterna hamnar i ett fack där de inte tillskrivs tillräckliga problem får de inte heller någon hjälp. Klienterna hamnar då mellan stolarna där de anses vara för frisk för en viss insats men för sjuk för att inte behöva hjälp.

Utifrån kategorisering som begrepp kan vi även få en tydligare bild över boendetrappans koncept då synen på hemlösa med missbruksproblematik oftast är överhängande negativ, enligt vår uppfattning. Målet i boendetrappan är ett förstahandskontrakt som måste förtjänas, medan första steget i Bostad först är en lägenhet då en bostad ses som en grundläggande rättighet. Vi tror utifrån detta att den missbrukande hemlösa som kategori förhoppningsvis är under förändring och att detta ska påverka hela socialförvaltningen i så stor utsträckning att även trappstegsmodellen kommer att influeras av Bostad först - konceptet.

5. Analys & Resultat

Utifrån de intervjuer vi genomfört har vi valt att dela upp vår analys i två delar. Inledningsvis kommer vi att presentera hur intervjupersonerna uppfattar skillnader mellan Bostad först och boendetrappan. Sedan kommer vi att presentera deras tankar kring förändring och analysera vår empiri med hjälp av våra teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning.

5.1 Skillnader

Vi har valt att dela upp kommande avsnitt utifrån centrala teman intervjupersonerna belyst vid intervjuerna. Dessa är: brukarmedverkan, missbruk och bemötande.

5.1.1 Brukarmedverkan

Under arbetet med vår empiriska insamling har det framkommit att brukarmedverkan är ett centralt begrepp inom Bostad först. Vid vår första intervju med en yrkesverksam inom Bostad först fick vi veta att de inför satsningen med projektet använt sig av en referensgrupp. Projektet är uppbyggt utifrån brukarnas egna önskemål. För att få en övergripande förståelse för hur Bostad först i Helsingborg utformats, vill vi här redogöra för hur intervjupersonerna beskriver processen. Vi vill även framhålla de skillnader intervjupersonerna beskriver mellan Bostad först och boendetrappan vad gäller just brukarmedverkan.

Brukarmedverkan var en utav grundpelarna när projektet startade och själva utformningen av projektet skulle också genomsyras av brukarnas egna önskemål. En av de yrkesverksamma inom projektet beskriver det såhär:

Det var en grupp som man hade som ett erfarenhetsutbyte med före detta brukare som då hade erfarenhet av boendetrappan och vad som var viktigt att tänka på. En sak som dom lyfte fram det var ju vikten av att finnas där eftersom socialtjänsten vanligtvis är stängt efter klockan 17.

Att som boende kunna känna tryggheten över att det alltid finns personal tillgänglig belystes ofta i intervjuerna som en stor förbättring jämfört med tidigare erfarenheter utav olika boende inom socialförvaltningen. En utav de brukare vi intervjuat vill också lyfta vikten av just brukarmedverkan och hur det används inom Bostad först:

Skräddarsytt stöd, och det var det tror jag som jag reflekterade mest över och gör fortfarande, så är det att det inte, att det är anpassat till mig. Det stödet som jag kan tänkas behöva. Inte att man drar alla över samma kam, utan det är individanpassat. Det är ingen som säger att jag har samma behov som min kompis som har en lägenhet också.

Samtliga intervjupersoner berättar om hur viktigt det är att stödet är individanpassat. En av de yrkesverksamma inom Bostad först berättar att de använder sig av motiverande intervju (MI) som metod. IP menar att MI handlar om att hitta individens egna resurser och lyfter vikten av att vara motiverad utifrån sin egen vilja till förändring:

[...] Vikten av att själv vilja vara nykter, har man valt det själv. Vi tror ju också mycket på den inre motivationen. Det är den som vi försöker jobba med hela tiden. [...] Det går inte att tvinga människor till att bli nyktra eller att skaffa jobb. Det går inte att tvinga människor att förändra sig om de själva inte är med på det och är motiverade.

Avsaknaden av påtvingad nykterhet inom Bostad först i jämförelse med boendetrappan är något vi under intervjuernas gång erfarit varit en stor skillnad mellan dessa vitt skilda koncept. Utifrån våra intervjupersoners erfarenhet leder den öppna och ärliga kommunikation som sker inom Bostad först till en mer hållbar livssituation i längden. Detta poängterar en till av intervjupersonerna:

Därför att alla vanliga, konventionella metoder med peka finger och tala om att vi vet bäst är det som inte fungerar [---] Jag finns här men du får göra dina val. Så därför har jag sett inom socialtjänsten i många år att nej jag är inte expert på någons liv. De är själva experter på sina egna liv.

Ytterligare en av de yrkesverksamma menar att brukarmedverkan dessutom genomsyrar Bostad först på flera olika nivåer och framhåller vikten av detta:

Dels har vi ju valt att jobba med MI för att utgå ifrån då var och ens persons livssituation och handlingsplanerna, de utgår ju också ifrån, vad behöver du för att nå de mål du satt upp? Så på ren individnivå så är det ju vårt förhållningssätt. Sen på systemnivå så har vi ju valt en processutvärdering med ett tydligt brukarfokus.

5.1.2 Missbruk

En av de yrkesverksamma inom Bostad först berättar att projektet bygger på tanken om att en bostad är en grundläggande rättighet. För att åstadkomma förändring krävs en stabil tillvaro och boendet ska inte behöva förtjänas genom uppfyllning av vissa krav som till exempel alkohol- och drogfrihet. Vid ett annat tillfälle berättar en yrkesverksam att de anser att det är viktigt att inte ha speciella krav och tilläggsregler utöver hyreslagen för de boende inom Bostad först. Det strävas efter normalisering och lika rätt för alla samhällsmedborgare. En yrkesverksam inom socialförvaltningen berättar om sina erfarenheter om hur brukare ser på nolltolerans i samband med boendestöd. IP berättar om när Bostad först introducerades på socialförvaltningen, hen menar att sättet att tänka inom Bostad Först skiljer sig på många plan från tidigare tankesätt kring hemlöshet och missbruk:

[---] Många klienter säger ju att de är trötta på det här med att straffas ut och trötta på att behöva ljuga ifall man nu har gjort ett misstag för att inte straffas ut. Sen så är det ju många klienter som har synpunkter på det här med hur man ska kunna åstadkomma en stabil drogfrihet när man bor tillsammans med andra som kanske inte har samma motivation eller samma förmåga och som har ett aktivt missbruk, att dom upplever ofta själva att det är en omöjlighet. Sen finns det ju en och annan som lyckas med det i alla fall, att hålla sig drogfria i kollektiva boenden, men de har ju ofta väldigt stark motivation och påkopplat stöd från olika håll [---]

En utav brukarna berättar om sina erfarenheter av tidigare insatser och hur hen tänker kring boendetrappans regler vad gäller återfall:

[---] Om man i en lägenhet, bostadssocial lägenhet, och så super jag till eller knarkar på. Ja och de får veta det och jag åker ut en vecka, vafan vad är det för straff? Vad händer den veckan? Blir man bättre människa då så man kan bo igen? Eller vadå, vem har kommit på den tanken?

IP menar att Bostad först skiljer sig från boendetrappan på denna punkt då det inte råder nolltolerans inom Bostad först. Hen uttrycker skillnaderna mellan boendetrappan och Bostad först på ett positivt sätt som gynnar motivationen till förändring:

[---] Om jag skulle tagit ett återfall [---] Då kan man ju till och med få boende någon annanstans en tid så man får en chans att repa upp sig och sedan komma tillbaka till sin lägenhet. Precis som du skulle få om du skulle råka illa ut eller bli sjuk eller något. Bostadssociala blir ju garanterat av med den, då finns det ingen, då finns ju inte alternativet att bli nykter igen. Här finns ju all anledning att ta tag i det igen, försöka kämpa en dag till.

5.1.3 Bemötande

Medlemmar i ideella organisationer tillskrivs genom sitt medlemskap en moralisk auktoritet. Den moraliska gemenskapen präglar inte professionellt omsorgsarbete på samma sätt utan snarare en samhällsgemenskap (Levin 2013:35). En sådan typ av gemenskap tenderar att vara för abstrakt för att både yrkesutövare och brukare ska rymmas i den. Distans, byråkrati och ojämlig makt präglar ofta denna gemenskap. Bostad först är en del av socialförvaltningen och personalen utgörs av professionella yrkesutövare. De skildringar av Bostad först som vi tagit del av passar dock inte in under den gemenskap som Levin (2013:35) menar att den professionelle relaterar till. Vid intervju utav en av de yrkesverksamma uttrycks vikten av att personalen inom Bostad först har en gemensam värdegrund som främjar människors lika värde och respekt gentemot brukarna. Vid flera tillfällen berättar både yrkesverksamma och brukare om vikten av att skapa en bra relation yrkesverksamma och brukare emellan, som bygger på tillit och respekt.

Vikten av att kunna vara öppen och ärlig lyfts, att inte behöva ljuga ifall det är något som gått fel, vilket en av de yrkesverksamma inom Bostad först uttrycker på följande sätt:

Där är en sak som är jätteviktig och det är vi som jobbar i teamet. Att man har samma värdegrunder, att man har samma syn på människor, att alla människor är lika mycket värda. Det är viktigt.

En av brukarna jämför tidigare erfarenheter med Bostad först när det kommer till bemötande och en trygg relation till de yrkesverksamma:

[---] Den nära känslan får man ju inte på soc, och det gäller allting man pratar förtroligt om någonting om man behöver råd om någonting. De är mycket mera närmre oss som har levt, som lever eller har levt i utanförskap. [---]

Några utav intervjupersonerna menar att det finns en slags kontroll inom andra boendeinsatser som är negativ när det gäller personlig förändring. En del berättar om vikten av att förändringen kommer från individen och inte genom tvång. En av de yrkesverksamma inom Bostad först menar att det i stället är viktigt att bygga en bra relation:

[---] I stället för kontroll så tror jag att förtroende, allians, respekt för den boende och empati, jag tror man kommer längre på det. Alltså jag upplever personligen att man kommer längre på det och det gör mina kollegor också.

Samtliga brukare vi intervjuat uttrycker att de upplevt ett bättre bemötande av de yrkesverksamma inom Bostad först än de upplevt vid tidigare kontakt med socialförvaltningen. De berättar att de tidigare upplevt att socialsekreterare de mött när de sökt bistånd har tenderat att stoppa in dem i ett fack snarare än att se till individuella förutsättningar. En utav brukarna förklarade hur hen tänker kring boendetrappans regler och arbetssättet som används där:

Nu tycker vi du klarar ett boende, här får du en lägenhet, jaha okej? Och så har vi nyckel hit och så kan vi komma och kolla [---] ja det visste jag ju att det där kommer aldrig till att hålla.

[---] Jag blir så arg när de ska stoppa in mig i något fack. "Du passar där, då ska du passa bra på just denna behandling. Det klarar du jättebra"[---] Hur kan ni veta vad som är bra för mig? Ni känner inte mig. Ni sitter där och läser ett papper och ett personnummer.

Bemötande är något vi genom utbildningens gång fått erfara är en viktig faktor i socialt arbete. Intervjupersonernas berättelser om bemötande har kretsat kring relationer mellan brukare och socialsekreterare. De uttrycker att det är oerhört viktigt att kunna ha en ärlig och öppen relation. I tidigare möten med myndighetspersoner har några av intervjupersonerna upplevt att de behövt ljuga för att inte bli utdömda. Inom Bostad först upplever de i stället att de kan vara ärliga. De uttrycker att just ärlighet är avgörande för att kunna utvecklas och få rätt stöd efter behov. Just detta tar även Espmarker & Kristiansen (2012:27) upp som något som brukarna inom Bostad först själva värdesätter.

Intervjupersonerna belyser skillnader mellan tidigare insatser och Bostad först på flera olika plan. Dels skillnader på individuell nivå, då de till exempel uttrycker att ett gott bemötande och en öppen och ärlig relation samt brukarmedverkan upplevs som en positiv kontrast till tidigare erfarenheter i kontakt med socialtjänsten. De beskriver också skillnader på en samhällelig nivå, då flera utav intervjupersonerna uttalar att en förändring håller på att ske i samhället vad gäller just synen på missbruk och hemlöshet. Några menar att inom Bostad först ses en egen bostad som en grundläggande rättighet. Detta förklaras av våra intervjupersoner som en viktig förändring då det tidigare funnits en tendens i samhället att lägga för stort ansvar på individen, vilket har kunnat leda till ovärdiga levnadsförhållanden för många individer på olika sätt. Espmarker & Kristiansen (2012:26) knyter denna diskussion till motivationsforskning och belyser vikten av att ens grundläggande behov är tillfredställda för att kunna utvecklas på ett personligt plan. Vi vill betona att en förändring inom socialtjänstens boendeinsatser är viktig för att uppnå framgångsrika resultat i större omfattning.

5.2 Förändring

Många beskrivningar av Bostad först kretsar delvis kring en förändring på organisatorisk nivå, inom socialförvaltningen, men också på en samhällelig nivå. Denna förändring har vi hörts berättas om av yrkesverksamma såväl som av brukare. Samtliga intervjupersoner uttrycker att det sker en pågående förändring vad gäller synen på hemlöshet inom socialförvaltningen, men även i samhället i stort. Utifrån de intervjuer vi gjort kan vi skönja att det finns en förhoppning om att implementeringen av Bostad först och de goda resultat projektet visat hittills, ska bidra till denna förändring. En diskussion som uppstått under intervjuerna, är huruvida samhället har en individualistisk syn eller en samhällssyn på hemlöshet. En central

tanke inom Bostad först är att bostaden ses som en grundläggande rättighet medan det inom andra boendeinsatser måste förtjänas en lägenhet, genom att till exempel visa motivation till förändring och vara alkohol- och drogfri. En av de yrkesverksamma inom Bostad först berättar om sin syn på ansvarstagande utifrån ett samhällsinriktat förhållningssätt:

Ja, och sedan tror jag att tack vare medias bevakning så är det ingen som kan värja sig längre. Det är verkligheten, det är sanningen. Såhär är det i vårt samhälle. Och då blir det att socialtjänsten måste ta ett större ansvar, men samhällsmedborgarna i stort måste ta sitt ansvar. Varför blir det såhär? Varför har vi så många utslagna? Och också som samhällsmedborgare. Jag personligen kan ju ställa mina krav på politiker och annat, att politikerna måste ta ett större ansvar. Det måste jag ju inte göra bara för att jag jobbar i Bostad först, men jag tror att gemene man börjar förstå att alla måste ta ett större ansvar.

En utav handläggarna på socialförvaltningen uttrycker även hen att ett skifte i ansvarstagande håller på att ske:

[---]Det börjar mer bli en fråga som inte bara ligger på socialförvaltningen, utan man säger mer uttalat att detta är stadens problem.[---]

Båda intervjupersonerna uttrycker att diskussionen kring hemlöshet blivit en allmän fråga samt att allmänheten mer och mer ifrågasätter hur den hanteras. För att söka legitimitet i ett organisatoriskt fält, kan en organisation ta till sig idéer eller organisationsmodeller från sin omgivning. Rådande normer i samhället präglar dessa idéer och modeller och speglar samhällets syn på vad som är rationellt, effektivt och modernt (Blomberg & Petersson 2013:45). På så sätt kan samhällets ansvar urskiljas i hemlöshetsfrågan. En utav de yrkesverksamma berättar att trots att man inom socialförvaltningen börjar tro mer och mer på Bostad först som idé är det fortfarande en fråga om resurser. Det finns fortfarande inte lägenheter till alla hemlösa då det finns krav på motivation till förändring för att få en bostad inom Bostad först. En utav brukarna berättar om hur brister i samhället ibland försvårar det för individen att ta sitt ansvar. Tidigare forskning beskriver att en individinriktad syn betonar individens eget ansvar för sin situation medan den samhällsinriktade synen istället fokuserar på brister i samhället (Runquist & Swärd 2000:18). Det uttrycks i våra samtal med intervjupersonerna att det pågår en förändring i samhället, från att det tidigare varit en mer individinriktad syn till att samhällets ansvar allt mer betonas. Grundtanken med Bostad först är att en bostad är eller bör vara en mänsklig rättighet.

Människors identiteter kan formas utifrån omgivningens normer och förväntningar. Känslan av att bli bemött som kategori i stället för en individ kan påverka ens självbild och identitetsformering (Mäkitalo & Hertzberg 2006:7). Under en av intervjuerna berättar IP om hur svårt det kan vara att ta sitt ansvar när man samtidigt blir motarbetad av samhällets regler och lagar:

[---] När du är hemlös, om du inte vill vara ute i 25 graders kyla, så måste du gå in eller hur? Det säger sig själv, och för att gå in måste du vara kriminell. För det är inte lagligt att gå inomhus på nätterna. För det finns ingenstans att gå in lagligt på nätterna. Du måste bryta upp en dörr för att komma in i en källare till exempel. Då är du kriminell, är du kriminell då kan man lika gärna sno den där matbiten eller vad det nu är [---] Samhället har gjort det så.

IPs beskrivning av hur hemlösa tvingas in i en mall, kan förstås utifrån teorier om kategorisering. Mäkitalo & Hertzberg (2006:7) skriver om hur människor anpassar sig för att passa in i "sin kategori". Med hjälp av kategorisering som begrepp kan vi utifrån vår empiri utläsa att synen på hemlösa missbrukare håller på att förändras. Mäkitalo (2006:62) tar upp vikten av att regelbundet granska och diskutera kategorisering och dess processer för att utvecklas. Men vi måste också komma ihåg att kategorier är oundgängliga och produktiva hjälpmedel i alla sorts verksamheter. Utan att kategorisera handlingar, händelser, ting och människor blir det svårt att organisera tillvaron, producera kunskap, eller koordinera oss med andra. Normer inom socialtjänsten i samklang med normer i samhället skapar kategoriseringar kring klienterna för att underlätta det sociala arbetet. Detta påverkar klienterna indirekt eftersom det påverkar hur de behandlas (Knutagård 2009:29). Klienter indelas i administrativa kategorier för att underlätta arbetet för socialarbetare. När tiden inte räcker till blir detta ett nödvändigt ont. Dessa kategorier skapas av både inre och yttre faktorer.

Med detta sagt vill vi lyfta diskussionen om kategorisering på en organisatorisk nivå och koppla det till vår empiri. Som nämnts ovan är kategorisering inom organisationer en nödvändighet, men också något föränderligt. Samtliga intervjupersoner uttrycker att brukarna blir kategoriserade på ett annorlunda sätt i en mer positiv bemärkelse inom Bostad först, än de blivit tidigare. Det tycks finnas en annan slags föreställning kring hemlöshet och missbruk samt hur det ska hanteras. Värdegrunder lyfts fram som en viktig faktor till denna förändring.

En utav de yrkesverksamma säger att även inom socialförvaltningen har många börjat tänka annorlunda kring återfall:

Ja man har ju ändrat lite grann på tänket tycker jag på förvaltningen som jag tror. Det är bara som jag spekulerar men jag tror det är lite av en sidoeffekt av det här med Bostad först[---]

IP berättar att den förändring som håller på att ske förhoppningsvis kommer att hålla i sig eftersom Bostad först - konceptet har vetenskapligt stöd. IPs erfarenhet är att insatser där människor straffas ut, inte bidrar till att brukarna blir missbruksfria.

En utav de yrkesverksamma inom Bostad först berättar att hen tror att det finns en rädsla inför förändring hos en del yrkesverksamma inom boendetrappan. En rädsla över att tappa kontrollen och lära sig arbeta på ett helt nytt sätt. Även en utav brukarna uttrycker att många är rädda för förändring. IP berättar att hen upplever att många är rädda för Bostad först - konceptet då det skiljer sig mycket från hur arbetet tidigare skett:

[---] Det är ju så jäkla enkelt, många är rädda för att man vänder på allting, so what? Det är ju så enkelt. Man får en lägenhet och sedan tar man itu med problemen om det är några. Är det så jävla svårt?

Enligt nyinstitutionell teori kan idéspredning inom en organisation ses som en motor i förändrings- processen. En organisation tar till sig organisationsmodeller från omgivningen för att söka legitimitet (Blomberg & Petersson 2013:145). Bostad först beskrivs av våra intervjupersoner som något som fungerar och har vetenskapligt stöd. Det talas också om medias roll i denna process då socialt arbete gentemot hemlöshet fått kritik. Med detta i åtanke kan vi förstå beskrivningarna kring förändring med hjälp av nyinstitutionell teori. Det kan då tänkas att implementeringen av Bostad först är en produkt av omgivningens krav på förändring och ett sätt för socialförvaltningen att söka legitimitet. För en människo-behandlande organisation så som socialförvaltningen är legitimitet viktig. För att överleva måste denna typ av organisationer ge intryck av att de motsvarar omgivningens förväntningar. En så kallad institutionell och kulturell anpassning (Levin 2013:27). Förändringen våra intervjupersoner berättar om kan ses som ett försök till att motsvara omgivningens förväntningar. Enligt nyinstitutionell teori är ledarens roll viktig under förändringsarbete. En ledare måste kunna sammanföra organisationens perspektiv med yrkesutövarnas, samhällets

och klienternas perspektiv (Linde 2013:114). En organisation är föränderlig och komplex (Levin 2013:28). En av de yrkesverksamma uttrycker det såhär:

Men sen är det också lite granna personbundet beroende på vad det är för chef och vad den chefen har för ideologi. För att jag märkte rätt så stor skillnad när boendechefen byttes ut, då kom han in med sitt tänk och det var inte riktigt vad den förra boendechefen hade för tänk. Så det beror ju också på hur mycket förvaltningens ledning sätter sig in i vad forskning säger, hur mycket man tar det i sitt beaktande, och vad man från politiskt håll säger.

Blomberg och Petersson (2013:146) beskriver utifrån nyinstitutionell teoribildning två olika typer av organisatorisk förändring. Det kortare perspektivet och det längre perspektivet. Det kortare perspektivet innebär att organisationen reflekterar över idéer, krav och förväntningar i omvärlden, och anpassar sig efter dessa. Det längre perspektivet innebär att organisationen implementerar nya idéer som senare får praktiska konsekvenser och omvandlar synen på organisationens verksamhet.

Våra intervjupersoner beskriver att Bostad först implementerades efter ett beslut på ledningsnivå om att söka ett nytt sätt att arbeta gentemot hemlöshet. Några av intervjupersonerna berättar att projektet till en början möttes av skepsis men nu vunnit förtroende genom goda resultat. På så sätt kan det tänkas att implementeringen av Bostad först var ett försök inifrån organisationen att sprida en ny idé till omgivningen. Som nämnts ovan kan vi även förstå förändringen som ett försök att motsvara omgivningens förväntningar. Detta anser vi kan vittna om ett samspel mellan dessa två olika perspektiv på förändring.

En utav de yrkesverksamma berättar att socialförvaltningen mer och mer inser vikten av brukarinflytande och viljan till förändring finns. En utveckeltjänst har tillsatts där fokus skall ligga på att brukarna ska bli mer delaktiga än tidigare. Svensson (2013:78) belyser vikten av flexibilitet. Enligt nyinstitutionell teori tenderar organisationer inom samma organisatoriska fält att efterlikna varandra. I moderna organisationer är flexibilitet dock viktigt för att få gehör från omgivningen. Svensson (ibid) skriver att organisationer söker rationella logiker och arbetssätt som för den sakens skull inte nödvändigtvis är mer effektiva än andra arbetssätt. Organisationens strävan efter rationalitet står i kontrast till den flytande moderniteten som utmärker dagens samhälle. En organisation måste förhålla sig till omgivningens krav för att vinna legitimitet (Blomberg & Petersson 2013:145).

Våra intervjupersoner talar om brukarmedverkan som något som ligger i tiden. Brukarmedverkan är enligt en rapport av Statens offentliga utredningar, något som krävs för att socialt arbete ska utvecklas till att bli mer evidensbaserat (2011:35 :193). Ur ett nyinstitutionellt perspektiv tänker vi att denna förändring är viktig för att socialförvaltningen ska vinna samhällets förtroende. En yrkesverksam reflekterar över socialförvaltningens ovilja till ett förändrat förhållningssätt gentemot brukarna:

Jag tror att vi har lång, lång tradition inom socialtjänsten att man ska förtjäna sin hjälp och förtjäna när det gäller lägenheter har inneburit att man ska vara drogfri först. Det var rätt så många faktiskt här som var provocerade att man kastade om det tänket. Man tänkte "vafan ska de ha lägenhet innan de är nyktra, det går ju aldrig" [---]

Av vår empiri att döma innebär Bostad först en förändring både för individen, samhället och organisationen. Samtliga intervjupersoner belyser vikten av att denna förändring sker då olikheterna mellan boendetrappan och Bostad först innebär stor skillnad för de som söker bostad genom socialtjänsten. Några uttrycker att det är viktigt att implementera något som håller i längden, annars riskerar insatsen att bli kortvarig. Även om Bostad först nu implementerats som en permanent insats är det inte säkert att nästa boendechef lägger lika stor vikt vid att sprida Bostad försts koncept till övriga boendeinsatser som den nuvarande boendechefen gör. Vi uppfattar det som att Bostad först gjort stora framsteg resultatmässigt, men förändringen tycks ändå väldigt trög. Knutagård & Kristiansen (2013:21) menar att det kan tyckas förvånande att Bostad först bara implementerats i några få kommuner med tanke på att det är en evidensbaserad metod som är mer kostnadseffektiv än tidigare insatser. De hänvisar till teorier kring förändring inom organisationer som belyser hur svårföränderliga organisationer är. Organisationer tenderar att arbeta spårbundet. Dessutom tenderar organisationer inom samma organisatoriska fält att efterlikna varandra, så kallad isomorfism som vi tidigare nämnt (Svensson 2013:77 ff). Därutöver finns det strukturella faktorer en organisation måste förhålla sig till och dessutom är det en fråga om resurser. Bostad först verkar vara ett uppskattat projekt i Helsingborg som, av utvärderingar att döma, nått goda resultat. Den stora utmaningen tycks vara att sprida budskapet.

6. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie har varit att analysera skillnader mellan boendetrappan och Bostad först i Helsingborg samt hur det kan komma sig att boendetrappan lever kvar i så stor utsträckning trots nedslående resultat.

Intervjupersonernas beskrivningar av Bostad först är övergripande positiva. Några negativa aspekter som nämnts är exempelvis att bättre samverkan med psykiatrin önskas. De uttrycker också att det är viktigt att tänka på att Bostad först kanske inte passar alla. Vissa kanske vill bo kollektivt med mycket stöd. De berättar också att det finns en önskan om att arbeta gentemot arbetsmarknaden för att främja arbetstillfällena för brukarna. I övrigt är framställningen mycket positiv. Samtliga intervjupersoner jämför Bostad först med trappstegsmodellen, såväl brukare som yrkesverksamma beskriver trappstegsmodellen med negativ underton. Boenden där trappstegsmodellen används beskrivs av intervjupersonerna som en modell som motverkar brukarnas utveckling snarare än att främja den. Har en brukare exempelvis tagit ett återfall blir denne ofta avstängd från programmet och får börja om på nytt. Samtliga intervjupersoner är överens över att detta resulterar i att brukarna måste ljuga om sin situation i stället för att kunna vara ärliga och prata om händelsen för att få stöd. Dessutom fastnar brukarna oftast i en spiral inom socialtjänsten där målet aldrig nås, det vill säga en egen lägenhet med förstahandskontrakt.

Vi kan nu konstatera utifrån vår empiri, att det finns många skillnader mellan Bostad först och tidigare insatser. Detta inom samtliga områden vi fokuserat på vid vår analys. Brukarna berättar att de tidigare varit tvungna att försöka anpassa sig och försöka passa in i en viss ram för att ha chans till hjälp. Stödet de fått i samband med Bostad först beskrivs som öppet och ärligt. De uttrycker att det faktum att det inte förekommer nolltolerans mot droger och alkohol inom Bostad först främjar relationen brukare och socialsekreterare emellan och att rädslan för att mista sitt boende inte finns. Att de kan vara ärliga med svårigheter i livet och få hjälp och stöd när det behövs som mest.

Vi vill återigen belysa att forskning visar att Bostad först ger bättre resultat och är mer kostnadseffektivt än boendetrappan. Utifrån vår studie framgår det att skillnader mellan

Bostad först och tidigare insatser finns och att dessa skillnader är avgörande för brukarna. Detta beskrivs både av brukare själva och av yrkesverksamma.

Genom stödet de boende får inom Bostad först skapas i stället nära relationer, berättar samtliga intervjupersoner, och det faktum att det inte förekommer nolltolerans mot droger och alkohol gör det möjligt för intervjupersonerna att vara öppna och ärliga om sin situation. De menar att stödet och öppenheten i hög grad är viktiga faktorer för att kunna förändra sin situation. Espmarker & Kristiansen (2012:26) hänvisar i sin studie till motivationsforskning och vill belysa att motivation kräver tillfredsställelse av behov. Flera av intervjupersonerna beskriver också att en egen lägenhet kan ses som en social plattform som är en förutsättning för att kunna vara motiverad till förändring av olika slag. En av de yrkesverksamma inom Bostad först uttryckte vikten av att lyfta det faktum att Bostad först inte bara ger goda resultat ur ett samhällligt perspektiv, utan även bättre livskvalitet för individen.

Fook (2002) framhåller vikten av att först dekonstruera det som varit innan för att sedan kunna rekonstruera ett nytt arbetssätt. Med detta som utgångspunkt vill vi framhålla vikten av att dekonstruera boendetrappan för att rekonstruera ett nytt sätt att arbeta på. Av intervjuerna att döma är många rörande överens om att arbetssättet inom boendetrappan inte leder till förändring. Vi ställer oss frågan varför arbetet utifrån boendetrappans principer fortgår. Vi anser att detta problem är en viktig forskningsfråga inför framtida studier. Som nämnts tidigare tenderar organisationer inom samma organisatoriska fält att efterlikna varandra. Det tycks delvis vara på grund av att organisationer är så svårföränderliga. Det räcker inte med att vilja förändra en organisation utan det gäller att lyfta diskussionen till politisk nivå för att åstadkomma långvarig förändring. Dessutom måste förändringen spegla rådande diskurser i samhället för att vinna legitimitet hos omgivningen. Av vår studie att döma tycker vi oss även kunna se fördelar med isomorfism när det gäller förändring. Exempelvis har socialförvaltningen i Helsingborg nu tagit hjälp av Malmö för att implementera brukarmedverkan i organisationen. I några kommuner i Sverige har Bostad först implementerats som en del av socialförvaltningen utan att först genomgå en projektperiod. Detta skulle kunna vara exempel på hur organisationer inom samma organisatoriska fält efterliknar varandra. Detta faktum kan i så fall möjliggöra spridningen av Bostad först.

Utifrån organisationsteoretiska utgångspunkter inser vi att det inte är särskilt märkligt att boendetrappan lever kvar i Helsingborg. Organisationer är svåra att förändra då det krävs

omfattande förändring på flera olika plan. Har en förändring väl genomförts är det sedan en utmaning i sig att göra förändringen hållbar över tid. Vi har dock fått en uppfattning genom denna studie att Bostad försts koncept är oerhört enkelt och behöver inte kräva särskilt stora förändringar. De vi mött i samband med studien uttrycker frustration över det faktum att det ofta fortfarande arbetas utifrån boendetrappans principer. Med detta sagt vill vi uppmana till vidare forskning kring denna fråga då vi upplever att det finns stort intresse och stor efterfrågan i Helsingborg att föra diskussionen vidare.

7. Referenslista

- Bolman, L G & Deal, T E** (2005). *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Brinkmann, S & Kvale, S** (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bryman, A** (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Espmarker, A & Kristiansen, A** (2012). Sen är det ju mycket det här att man får vara ärlig också och det är man ju inte van vid... Bostad först ur de boendes perspektiv. 1-30. (elektronisk.)
<http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_44870/cf_2/bostad_forst_delrapport_6_sep_2012_sof.PDF> (13-01-13).
- Fook, J** (2002). *Social Work, Critical Theory and Practice*. London: Sage Publications.
- Groton, D** (2013). "Are Housing First Programs Effective? A Research Note". *Journal of Sociology & Social Welfare*. Volume XL, Number 1, 51-63.
- Heidegren, C-G** (2009). *Erkännande*. Malmö: Liber.
- Jönsson, H** (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Knutagård, M, Kristiansen, A** (2013) "Not by the Book: The Emergence and Translation of Housing First in Sweden". *European journal of homelessness*. Volume 7, Number 1, 93-115.
- Kristiansen, A** (2000). *Fri från narkotika Omkvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Kristiansen, A** (2013) Utvärdering: Bostad först. "Utvärdering av Bostad först-projektet i Helsingborg Slutrapport" (elektronisk).
<http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_43034/cf_2/bostad_forst_slutrapport_2013_sof.PDF> (13-10-24).
- Levin, C** (2013) Socialt arbete som moralisk praktik. I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red) (2013). *Förändringens aktörer och tröghetens agenter - Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. Malmö: Liber.

Linde, S & Svensson, K (red) (2013). *Förändringens aktörer och tröghetens agenter - Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv.* Malmö: Liber.

Linde, S(2013) Konkurrerande logiker-en möjlighet för institutionella entreprenörer? I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red) (2013). *Förändringens aktörer och tröghetens agenter - Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv.* Malmö: Liber.

Löfstrand, C (2005) *Hemlöshetens politik - lokal policy och praktik.* Malmö: Égalité.

Meeuwisse, A, Swärd, H, Eliasson,-Lappalainen, R & Jacobsson, K (red) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare.* Stockholm: Natur och kultur.

National Encyklopedin (2014) (elektronisk)
<<http://www.ne.se/lang/fenomenologi>> (14-02-28).

Nilsson, C (2013) Helsingborgs stad. Kartläggning av hemlösa 2011. Redovisning av resultat för hemlösa situation 1. (elektronisk).
<http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_5386/cf_2/Hemloshet_Kartlaggning_rapport_2011.PDF> (14-01-06).

Padgett, Deborah K & Gulcur, Leyla & Tsemberis, Sam (2006). "Housing First Services for People Who Are Homeless With Co-Occurring Serious Mental Illness and Substance Abuse". *Research on Social Work Practice* 16, 1, 74-83.

Sahlin, S (1996). *På gränsen till bostad.* Lund: Arkiv förlag.

Sahlin, I (2007) "Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring: En kvantitativ studie". I: C. Hansen Löfstrand & M. Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik.* Malmö: Gleerups.

Socialhögskolan (2013). Socialhögskolan rekommenderar: Råd och anvisningar för uppsatsarbete. Socialhögskolan vid Lunds universitet.

Socialstyrelsen (2006). Lokala hemlöshetsprojekt 2002-2005 – Resultat, slutsatser och bedömningar (elektronisk).
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9426/2006-103-4_20061034rev.pdf> (14-02-18).

Socialstyrelsen (2007). *Nationella riktlinjer för missbruks och beroendevård. Vägledning för socialtjänstens och hälso och sjukvårdens verksamhet för personer med missbruks och beroendeproblem.* Lindesberg: Bergslagens Grafiska AB. Artikelnr: 20071021.<<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2007/20071021/Sidor/default.aspx>> (13-12-13).

Socialstyrelsen (2010). *En fast punkt, Vägledning om boendelösningar för hemlösa personer.*(elektronisk).<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17912/2010-1-20.pdf>> (13-01-13).

Socialstyrelsen (2011). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 - omfattning och karaktär* (elektronisk).<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18523/2011-12-8.pdf>> (14-01-06).

Socialstyrelsen (2012).

Socialstyrelsens definition av hemlöshet
<<http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning/definition>> (13-12-10).

Statens offentliga utredningar (2011:35). *Bättre insatser vid missbruk och beroende-Individen, kunskapen och ansvaret.* Stockholm: Elanders Sverige AB. Stefancic, A & Henwood, B & Melton, H & Shin, S & Lawrence-Gomez, R & Tsemberis, S (2013). "Implementing housing first in rural areas: Pathways Vermont". American Journal of Public Health. Vol 103 No. 82. S. 206-210.

Svensson, K (2013) Varför fungerar det? Om betydelsen av förväntningar, institutioner och aktörer. I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red) (2013). *Förändringens aktörer och tröghetens agenter - Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv.* Malmö: Liber.

Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (elektronisk).<http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf> (13-10-29).

Volker Busch-Geertsem (2013). "Housing First Europe Final Report". 4-90.